

Naujienu Antroji Dalis

NR. 924

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXV METAI

LIUBLINO UNIJA IR JOS PADARINIAI

Prieš pradėdamas kalbėti apie Liublino uniją, trumpai prisiminsiu ir kitas unijas, — tai Horodlės ir Kriavo. Tos unijos buvo tarp Lietuvos ir Lenkijos. Taip pat žvilgtelėkime į veiksmus, kurie privedė prie unijos.

Jau XIII amž. lenkai užpuldinėdavo ir apiplėsdavo lietuvių gyvenamas vietas, bet ir lietuviai nelikdavo jiems "skolingi". Lenkai savo kronikose skundžiasi, kad 1246—1338 metais lietuviai net 18 karo žygių į Lenkiją atlikę. Kai Lenkijos karaliaus Vladislovo Loketkos sūnus Kazimieras vedė Aldoną Gediminaitę, tada lenkai pasidarė lietuvių sąjungininkais prieš voikių kryžiuočių ordiną. Bet kai 1343 metais Kazimieras atsakė Pamario ir Kališe susitaikė su kryžiuočiais, jis pradėjo reikšti pretenzijas į Volinijos ir Haličo žemes. Tarp Lietuvos ir Lenkijos kilo nesantaika. Kazimieras žiūrėjo į lietuvius kaip į amžinus priešus, bet ir lietuviai juos laikė (ir tebe laiko) priešais.

Nors 1251 metais Mindaugas su žmona, dviem sūnum ir apie 600 kilmingais bajorais priėmė krikščionybę, apsikrikštijo, karūnavosi Lietuvos karaliumi, vistiek priešai Lietuvą laikė pagonišku kraštu ir nesiliovė ją puldinėję.

Lietuviai ir lenkai turėjo bendrų priešų, tai kryžiuočius, totorius ir rusus. Lenkai sugalvojo sudaryti su Lietuva uniją ir ėmė siuntinėti į Lietuvą pasiuntinius, siūlydami Lietuvos Didžiajam kunigaikščiui Jogailai susituokti su jų karaliene Jadvyga ir karūnuotis Lenkijos karaliumi, bet kartu reikalavo priimti ir jų penkis pagrindines sąlygas. Svarbiausiomis reiktų laikyti: 1) Jogaila su visa tauta priima lotyniškomis apeigomis krikštą ir 2) visa DLK-ja turi būti prišlieta prie Lenkijos. Jogaila tas sąlygas priėmęs.

"Jogailos tėviškės žemių pilyje K(riavoje) 1385 VIII 14 Jogaila patvirtino visą tai... Prie K. a(kto) savo antspaudus pridėjo trys Jogailos broliai (Skirgaila, Kaributas, Lengvenis) ir Vytautas. K. a. buvo tik paruošiamoji sutartis, preliminaris aktas... J. Pfitzner abejoja, ar iš viso jis buvo surašytas..." (L. E. XIII t., 93 psl.).

Kaip šį klausimą beaiškintume, vistiek Lietuva su Lenkija buvo surišta. Lietuviai lenkų dvasininkų buvo krikštijami, iki Vytauto Didžiojo viešpatavimo pradžios, Lenkijos karalius Jogaila (Vladislovas) kartu buvo ir Lietuvos didysis kunigaikštis, tačiau valstybės liko savarakiškos. Šiuo aktu Lietu-

va davė Lenkijai Gediminaičių garbingą karalių dinastiją. Tą pripažįsta patys lenkai. Štai, lenkų istorikas Manfred Kridl savo knygoje "Literatura Polska (na tle rozwoju kultury)", išleistoje 1945 m. Trenton'e, N. J., USA, taip parašęs: "XVI amžius liko pavadintas lenkų kultūros "aukso" amžiumi... Vladislovo Jogailos palikta Jogailaičių dinastija savo bendros politikos idėja siekė vis artimesnio sujungimo Lietuvos su Lenkija" (24 psl.).

Apie Horodlės uniją Lietuvių Enciklopedijos VIII tome taip parašyta:

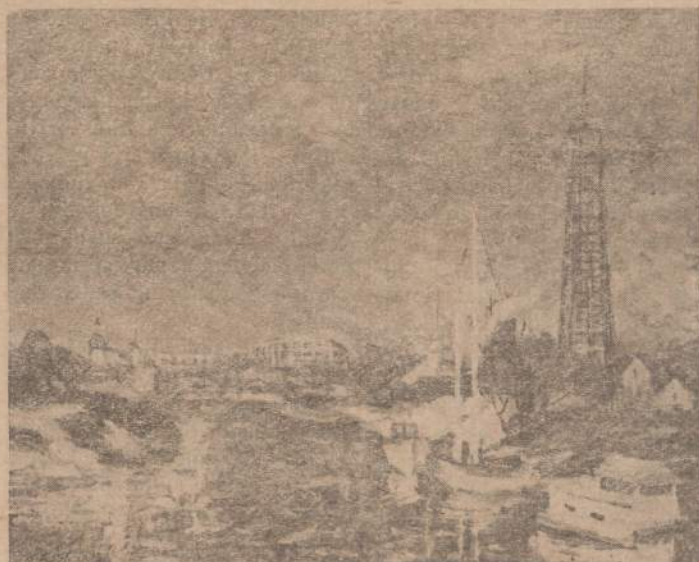
"Horodlės aktai. Jais yra vadinami trys dokumentai, surašyti 1413 X 2 H. (orodlėje) (ant Bugo upės, į pietus) nuo L. Brastos). Anksčiau istorikų buvo kalbama apie H. ar Gardelio 'uniją'. Lenkai ir dabar visus dokumentus nuo Krėvos sutarties vis vadiną unijų aktais, nors jais dar nebuvo padaryta unijos, o tik vis surašoma, gyvenimo aplinkybėms keičiantis, programa, kuri ilgai nebuvo įvykdyta. Ir H. A. dar nebuvo padaryta tikros unijos, o tik užmegsta pradžia Lietuvos ir Lenkijos suartėjimui, ir todėl uniją įvykdė tik paskutinis Gediminaitis (1569)" (309 psl.).

Anais laikais karalija ir krikščionybė turėjo pirmenybę prieš kunigaikštijas ir kitus tikėjimus. Kai Lietuva jau buvo krikščioniška ir katalikiška valstybė, lenkai nesivaržė lietuvius įžeisti. Lenkas taip pat parašęs:

— Stanislaw Orzechowski (1513—1566) ... autorius svarsto skirtumą tarp karalystės ir kunigaikštijos. Karalystė, aišku, šimtą kartų stovi aukščiau už kunigaikštiją. Kodėl. Dėl to, kad jau "Viešpats Kristus savo valstybę pavadino karalyste, o velnio, sau priešingą valstybę, kunigaikštiją". O kokia iš to išvada. O tokia, kad kaip Kristaus karalystė yra aukštesnė už velnio kunigaikštiją, taip lenkų karalystė aukštesnė už lietuvių kunigaikštiją!" (Kridl knygos 75 psl.).

Kaip žinome, Lietuva pradėta krikščioninti 1387 metais, kai Jogaila įkūrė Vilniaus vyskupiją, pastatė katedrą ir 7 pirmąsias parapijines bažnyčias. Lietuvių krikštijo lenkai kunigai ir jie pasiliko Lietuvoje krikščionybei ir lenkybei plėsti. Todėl, atrodo, turėdamas tą galvoje ir š. m. sausio 26 d. Lietuvių istorijos d-jos narių susirinkime prof. dr. J. Jakštas savo paskaitoje apie Liublino uniją pastebėjo, kad Lenkijai, krikščioniškai valstybei, jau iki Liu-

(Nukelta į 2 psl.)

M. ŠILEIKIS

Chicago prieplauka (aliejus) (Čiurlionio galerijos, Chicagoje, nuosavybė)

JUOZAS TOMKUS

"KULTŪRINIS BENDRADARBIAVIMAS" IR KAS TOLIAU

Santariečių, gal tiksliau — mūsų "leftistų" vadų svečias ir paskaitininkas iš Paryžiaus prof. dr. A. Greimas prieš porą metų Jaunimo Centre po paskaitos apie kultūrinį bendradarbiavimą su kraštu, gindamasis nuo klausytojų priekaištų, prisipažino, kad ne viskas, ką jis pasakęs, būtina yra jo nuomonė. Paryžiaus universitetuose yra įprasta kelti "provokuojančius klausimus", po kurių esą pagyvėja diskusijos ir jose labiau išryškėja nuomonės, pažiūros, nustatymai.

Mūsų "leftistai" nėra toki atšargūs savo veikloje, kaip anas profesorius iš Paryžiaus, ir per labai trumpą laiką užėmė tokias ryškias pozicijas "kultūrinio bendradarbiavimo" su kraštu srityje, kad dabar jau ir jiems neaišku, kur baigiasi tasai "bendradarbiavimas" ir kur jis išvirsta į paprastą bernavimą maskviškiams komunistams. Kaip tik šioje vietoje prof. dr. A. Greimo parodytas metodas "provokuojančiais klausimais" išsiaiškinti nuomones, nusistatymus ir pažiūras yra geras, ir būtų neapdairu juo nepasinaudoti.

O tokių klausimų jau prisirinkę nemaža, visi jie intriguojantys, ir atsakymai į juos atskleistų daug šviesos. Pirmiausia nuo mūsų "leftistų" organo "Akiračių".

"Akiračių" 3 ir 5 numeriuose paskelbtos PLB ir ALT apyskaitos su plačiais komentarais apie šių organizacijų veiklą ir jų išlaidų beprasmiškumą ir aiškiais nurodymais, ką "Akiračiai" su 30.000 dol. galėtų padaryti.

Tai gražu, aiškumas nepa-

kenks. Tik jei "Akiračiams" taip įdomi ši politinė ekonomika ir šių išlaidų beprasmiškumas, tai ar nebuvo logiškiau pradėti nuo labiausiai užmirštos ir labiausiai įdomios "krepšinininkų" išvykos į Lietuvą apyskaitos?

Kaip gerai žinome, ir "Akiračiai" mums neleidžia pamiršti, ši kelių avantiūristų išdaiga sukėlė mūsų tarpe daug erzelio, nesantaikos ir pagaliau pagimdė "Akiračius", turinčius mums išsiaiškinti, kad šia išvyka pradėta kolaboracija su okupantu tėra tik nekalčiausia bendradarbiavimo su kraštu forma.

Svarbiausieji šios išvykos organizatoriai, susispietę "Akiračiuose", todėl apyskaitos toli ieškoti nereikėtų. Doktorų ir kitų aukotojų pavardės nesvarbu. Kur kas įdomiau iš šios apyskaitos patirti, ar tikrai, kaip skelbia plačiai paplitę gandai, čia surinktų pinigų teuzetko tik kelionei į Lietuvą ir atgal apmokėti, o už visa kita — viešbučius, restoranus, pramogą, keliones į Trakus ir Druskininkus ir vaišininimus sąskaitas apmokėjo Lietuvos komjaunimas ar kurios kitos okupantų kontroliuojamos organizacijos iš savo fondų?

Apie "krepšinininkų" kovas ir laimėtas pergales galima ir nerašyti, tuo labiau, kad ir pasigirti nėra kuo. Kur kas įdomiau, kokį vaidmenį šios išvykos organizavime ir paruošime suvaidino kultūriniais ryšiams su užsienio lietuviais komiteto pirmininkas Vytautas Kazakevičius iš Vilniaus, kurį mūsų "leftistai" su tokiu dėmesiu prieš kelias savaites buvo sutikę Čikagoje ir kituose JAV miestuo-

(Nukelta į 6 psl.)

LIUBLINO UNIJA IR JOS PADARINIAI

(Atkelta iš 1-mo psl.)

blino unijos pavyko į Lietuvą įleisti šaknis.

Vytautui Didžiajam valdant Lietuvą, jos ribos siekė net Juodąją jūrą. Lucko suvažiavime 1429 metais sausyje, dalyvavęs Romos imperatorius Zigmantas Liuksemburgietis (1361—1437) pasiūlė Vytautui karališką vainiką. Šiam sumanymui pritarė kryžiuočiai, pradžioje ir Jogaila nesipriešino. Lenkai Vytauto karūnavimui buvo priešingi. Jie visokiais būdais tą trukdė. "Kai imperatorius pranešė, jog esąs parengęs du vainikus (V. ir jo žmonai), lenkams pavyko įtikinti pop. Martyną V, kad jis sulaikytų V. (vytauto) vainikavimą..." (L. E. XXXIV t., 385 psl.). "Vainikavimas, kaip Zigmantas jau 1430 VII 4 buvo rašęs, esąs civilinis aktas, kur vyskupo patepimas, kaip bžn. ceremonija, nesąs būtinas... lenkai, nebegalėdami V. sulaukyti nuo vainiko... sugavo Cigalos delegaciją, atėmė diplomus ir vainikavimo reikšmę aiškinančius laiškus, delegatus apmušė ir paleido Ordino žemėse". (386 psl.).

Kaip spėjama, Vytautas Didysis lenkų nunuodytas mirė 1430. X. 27 Trakuose. Juk ir Vytauto D. tėvą Kęstutį Jogailos įsakymu nužudė Kriavos pilyje. Vytautui Didžiajam mirus, Lietuva neteko tinkamo valstybės šeiminko. Lenkai pradėjo savintis Lietuvai priklausiusias žemes. Pasenęs ir Jogaila 1434 m. birželio 1 d. mirė.

Iš vakarų Lietuvą spaudė vokiečių ordinas, visai rimtas pavojus atsirado ir iš rytų. Viduje didikai varžėsi dėl kandidato į didžiojo kunigaikščio sostą. Pagaliau 1440. VI. 29 Vilniuje Didžioju Lietuvos kunigaikščiu buvo vainikuotas Jogailos sūnus Kazimieras, o 1447. VI. 15 lenkai jį vainikavo Lenkijos karaliumi. Prieš išvykdamas į Lenkiją, Kazimieras davė Lietuvai privilegiją, apie kurią dr. V. Sruogienės Lietuvos istorijoje taip parašyta:

"Savo privilegiją, duota 1447 m. gegužės 2 d. Vilniuje, Kazimieras garantavo Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės teritorijos neliečiamybę, pažadėdamas lietuviams, kad jos sienos liks tokios patė kaip Vytauto laikais, o jei bus galima, dar praplėstos. Jis taip pat pažadėjo, kad visi aukštieji dvasiškių ir

pasaulietiški urėdai bus duodami laikinai ar paveldimai tiksliai Didžiosios Kunigaikštystės gyventojams ir kad joks svetimšalis negalės įsigyti žemių Lietuvoje..." (302 ir 303 psl.).

Susigiminiavus Lietuvai su Lenkija, iš Lenkijos pradėjo skverbtis lenkiški papročiai. Pirmiausia į Lietuvą įleido šaknis baudžiava, kuriai kelią atidarė bajorams teikiamos privilegijos. Pačią pirmąją privilegiją suteikė Jogaila 1387 metais; kitą — 1413 metais Jogaila su Vytautu; Kazimieras savo 1447 metų privilegija patvirtino jau veikusią baudžiavinę santvarką Lietuvoje.

"...Nors politiniai santykiai su lenkais labai aštrūs, tačiau bendri reikalai ir dažni susitikimai artina vienus su kitais. Vedybos su lenkais ir lenkėmis dažnėja, lenkų kalba pamažėle pradeda skverbtis pradžioje į didikų rūmus, paskiau ir į bajorų dvarus". (dr. Srg. L. i. 328, 329 psl.).

Ir taip Lietuvos valstybė vis riedėjo sunykiman. Kazimieras savo testamentu Didžioju Lietuvos kunigaikščiu paskyrė sūnų Aleksandrą, kuris 1492. VII. 2 Vilniaus katedroje buvo vainikuotas D. L. kunigaikščiu. "Tačiau lietuviai Aleksandro išrinkimu labai apsiriko. Jis buvo negabus ir neryžtingas. Užaugęs Lenkijoje, pasidavęs lenkų papročiams ir, eidamas išvien su broliu, Lenkijos karaliumi, dažnai daugiau žiūrėjo Lenkijos, negu savo valdomos valstybės naudoms.

Tuo tarpu Maskvos kunigaikštis Ivanas III, pasinaudojęs Kazimiero mirtimi, susitarė su Krymo totorių chanu Mengli Girėjumi ir, sukurstęs kaikuriuos Lietuvos rusų kunigaikščius, pats su dviem armijom įsiveržė į Lietuvą.

Aleksandras šaukėsi pagalbos iš Lenkų. Šie ne tik jos nesuteikė, bet Jonas Albrechtas savo raštu jį patį paveikė kuo greičiau ieškoti taikos su Maskva..." (Dr. Srg. L. i. 337 psl.). Ivanas III ne tik kad veržėsi į Lietuvą, bet ir popiežiui Lietuvą skundė, Lietuvos ponų tarybai paskelbė karą.

"Trys Maskvos armijos įžengė į Lietuvą... Lietuvos kariuomenė užstojo jai kelią... 1500 m. liepos mėn. 15 d. ties Vedrošos upe (į rytus nuo Sma-

lensko) įvyko didžiulės, Lietuvai nelaimingos kautynės. Į maskvėnų nelaisvę pateko pats Ostrogiškis ir kiti vadai..." (dr. Srg. L. i., 341 psl.).

Į Lietuvą pradėjo veržtis ir totoriai. Jie įsibrovė net į Gudiją, netoli Klecko įsirengė stovyklą ir iš čia puldinėjo Vilniaus, Naugardėlio, Minsko ir Lydos apylinkes. Kniaziumi M. Glinskiui vadovaujant, 1506 m. VIII. 5—8 ties Klecku įvyko kautynės, kurias laimėjo lietuviai. Šias kautynes smulkiau aprašęs gen. St. Dirmantas 1968 metų Karyje Nr. 9, 312-315 psl.

Apie šių kautynių laimėjimą DL kunig. Aleksandras sužinojo jau būdamas mirties patale — mirė 1506. VIII. 6. Po jo mirties, Lietuvos ponų taryba 1506. X. 13 be lenkų dalyvavimo Didžioju Lietuvos kunigaikščiu išrinko žygimantą II ir po savaitės Vilniaus katedroje jį vainikavo vyskupas Taboras.

Maskva nesiliovė Lietuvą karais varginusi. Maskvos kariuomenė 1507 metais priartėjo prie Smolensko. Prasidėjo karas. Šiuo metu rusai pasinaudojo Glinskio sukeltais neramumais Lietuvoje.

Susidarius palankioms aplinkybėms, kniaziaus Mykolo Glinskio iškilimas sukėlė kaikuriems didikams pavydą ir tie pradėjo jį šmeižti. Įvykusiame Minsko seime 1507 m., Glinskis pareikalavo teisingumo, bet žygimantas bylą atidėjo. Glinskis užpyko ir užsiminė, jog karalius gailės savo nedėkingumu. Lenkai matydami sunkią Lietuvos būklę, šiame seime siūlė sudaryti su Lenkija uniją.

Glinskis, nesulaukdamas teisybės, 1508. II. 8 naktį užpuolė Gardino pilį ir vėliau besislapsstydamas atsidūrė Maskvoje.

Maskvos kariuomenė vėl puolė Smolenską 1514 metais. Pilies gynėjai nors labai narsiai gynėsi, bet Glinskio, kuris vadovavo rusų kariuomenei, sąmokslas su įtakingais bajorais juos išdavė. Pilis liepos 30 d. pasidavė Maskvai ir jos gynėjui Salogubui nukirto galvą.

Rusų veržimuisi sulaikyti, Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė, vadovaujama Konstantino Ostrogiškio, tais pačiais metais rugsėjo 7 d. ties Orša sudarė sąlytį su priešo kariuomene. Kitą dieną įvyko mūšis lietuvių pergale. (Šį mūšį smulkiai aprašęs gen. St. Dirmantas "Tautos Praeityje" II t., 2-ros knygos 18-48 puslapiuose).

Kaimynai spaudė Lietuvą iš išorės, o viduje taip pat nestigo nesantaikos. Lenkai mažai kur lietuviams pagalbėjo. Jų tikslas buvo kiek tik galima Lietuvą silpninti, kad greičiau priverstų sudaryti uniją.

Nemaža nesusipratimų sukėlė ir žygimanto II žmona Bona Sforza vykdydama žemės reformą. "1544 m. susirinkęs Brastoje seimas aštriai kaltino karalienę. Beveik visi didikai atsistoję triukšmingai šaukė esą jos skriaudžiami, apvogti, skunkėsi šališkais teismais, per reformą neteisingai išvedamomis dvarų sienomis.

Nepatenkintiems vadovavo Radvila Juodasis. Jis siūlė ku-

nigaikščio valdžią perduoti karaliui žygimantui Augustui, nes tėvas, negyvendamas nuolat Lietuvoje, apleidžia valstybės reikalus.

Tada Lenkijos pakancleris Maciejauskas lenkų vardu prabilo, reikalaujamas atnaujinti senas Lietuvos ir Lenkijos unijas. Visi lietuviai griežtai pasipriešino" (Dr. Srg. L. i., 390 psl.).

Žygimantas II (Senasis) bajorams nusileido ir 1544. X. 6 valdžią Lietuvoje perdavė sūnui žygimantui III Augustui.

Žygimantas Augustas apsigyveno Vilniuje. Po jo žmonos Elžbietos Habsburgaitės mirties, jis 1547. VI-VII slaptai susituokė su Barborą Radvilaite - Goštautiene. Kai 1548. IV. 1 gavo žinią apie tėvo mirtį, žygimantas Augustas viešai pranešė Lietuvos ponų tarybai apie savo vedybas; Barborą įkurdinęs Vilniaus pilyje, balandžio 30 d. išvykęs į Krokuvą perimti Lenkijos karaliaus sosto.

Karai su Maskva nesiliovė. 1563 metais buvo užimtas Polockas, Maskvos kariuomenė atsidūrė ties etnografinė Lietuvos siena. Lietuva prašė Lenkijos pagalbos, bet žygimantas Augustas vietoje paramos, pakvietė Lietuvos delegaciją atvykti į Lenkijos seimą Varšuvoje derėtis dėl unijos. Seime lenkai reikalavo abejų valstybių sujungimo, o lietuviai — abejų valstybių savarankiškumo. Ginčai buvo labai karšti. Lietuviai matydami, jog susitarimas neįmanomas, iš Varšuvos išvažiavo.

"Po Varšuvos seimo Lietuvoje įvyko didelių pakeitimų valstybės administracijos ir teismų santvarkoje. Buvo įvesta pavietų reforma su bajorijos seimeliais, o taip pat bajoriškieji teismai. Visa tai buvo galutinai patvirtinta 1566 II Lietuvos Statuto (žr.). Lietuva iš didžiojo kunigaikščio valstybės virto lenkiško tipo bajoriška valstybe su bajorų renkama teismais bei taip pat seimelių renkama seimų atstovais. Į Lietuvą buvo atkelta lenkiška santvarka. Aišku, kad dėl to turėjo sumažėti Lietuvos bajorijos antagonizmas didžiūnams bei linkimas prie unijos su Lenkija, nes iš tos unijos luominiu atžvilgiu jau nebedaug ko galima buvo belaukti... Lietuvoje beliko toks vienas variklis — varginąs vis nesibaigias karas su Maskva ir paramos reikalas, ypač kai 1567 planas pulti Maskvą kartu su Krymo totoriais nuėjo niekais, labiausiai dėl Lietuvos bajorijos nenoro kariauti. Šitas faktas vertė skubinti reikalą ir žygimantą Augustą, kurį lenkai ta kryptimi spyrė labiausiai norėdami užtikrinti ryšius su Lietuva po jo gyvos galvos. Tai galutinai imtasi spręsti jau Liubline.

B. Pupalaigis
(Bus daugiau)

1879 m. kovo 3 d. gimė rašytojas Jonas Biliūnas (mirė 1907. XII. 8).

1908 m. kovo 5 d. gimė rašytojas Stasius Būdivas (mirė 1966. IX. 9).

Gyvai perkamas

Povilo Laurinavičiaus romanas

BE DRUSKOS

Kieti viršeliai — \$4.00, minkšti — \$3.50. 404 puslapiai.

Laurinavičiaus kūrinys sukėlė didelio susidomėjimo. Knygoj kelia aštrias gyvo gyvenimo problemas. Puikūs Lietuvos vaizdai, gyvi pasikalbėjimai, skaudžios tikrovės problemos.

Romaną galima įsigyti arba užsisakyti NAUJIENOSE.

Prašome siųsti čekį arba Money Orderį tokiu adresu: NAUJIENOS, 1739 So. Halsted St., Chicago, Illinois 60608.

Tada E. Simonaitis ruošėsi savo 80-čiai

Pagarbusis Mažosios Lietuvos veikėjas, daugelio užmirštas, rašo atsiminimus.

P. S. Straipsnis buvo parašytas minint p. E. Simonaičio 80-tį. Didžiajam lietuviui 1969. II. 24 d. mirus, siūnciu jo asmenybės prisiminimui.

ERDMONAS SIMONAITIS

Ne kartą pagerbiami mažieji veikėjai. Siauro ratelio. Būtų gražu, jei bent tolygios pagarbos susilauktų didieji veikėjai, metų metais kovoję dėl savosios tautos ne siauru požiūriu, bet plačiai.

Vienas didžiųjų mūsų kovotojų už Mažosios Lietuvos gražinimą Lietuvai yra Erdmonas Simonaitis, gimęs 1888 m. spalio mėn. 30 d. Speičuose, Tilžės aps.

Trumpai prisimenant p. E. Simonaičio ne tik veiklą, bet ir kovą už lietuvių tautą:

1912 m. įsteigė Tilžės Lietuvių Klubą, vis dalyvaudamas kitokioje lietuvių veikloje, įskaitant lietuviškus choros.

1918 metais, kaip vokiečių spaudos skyr. narys, buvo Vilniuje, asmeniai susipažino su lietuvių veikėjais. Tų pat 1918 metų rudenį vienas iš steigėjų Mažosios Lietuvos Tarybos Tilžėje.

Mažosios Lietuvos Taryba, nors veikdama Vokietijos valdomoje teritorijoje, turėjo tautinės drąsos reikalauti prie Lietuvos respublikos prijungti bent šiaurinę Prūsijos dalį; tuo laiku administruotą Vokietijos.

1919 metais Erdmonas Simonaitis savanoriu įstojo į nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Alijantams okupavus vadintą Klaipėdos kraštą, buvo Klaipėdos krašto Direktorijos narys nuo 1920 m. kovo mėn. iki 1922 m. vasario mėn. Gi 1923 m. sausio 9 d. išrenkamas sukilėlių Direktorijos (Valdžios) pirmininku šilutėje, iš kur netrukus pradėtas lietuvių sukilimas prieš trijų apskričių okupantus visame Klaipėdos krašte. Po trumpų kautynių, 1923 m. sausio 15 d. buvo baigta užimti Klaipėda ir kiti alijantų bei vokiečių kariniai atsparos taškai.

Patenkinti laimėjimu, į šilutę susirinkę Mažosios Lietuvos veikėjai, tarp kitų nutarimų, pasiskelbė sekančiais:

“Mes, visi Klaipėdos krašto rinkti Vyriausiojo Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komiteto skyrių nariai ir krašto politinių ir ekonominių organizacijų atstovai, šiandien, 1923. I. 19 suvažiavę šilutėje į visuotinį seimą, krašto gyventojų daugumos vardu su gilia pagarpa lenkiame savo galvas prieš Mažosios Lietuvos išvadotojus, savanorius karžygius, kurie liejo kraują už mūsų krašto laisvę”.

Prijungus Klaipėdos kraštą prie Lietuvos administracijos, visa energija tęsė kovą už pilnesnes, platesnes lietuvių teises, kurias beatsigauna vokiečiai įvairiopa trukdė iš už Nemuno. Erdmonas Simonaitis buvo Klaipėdos krašto gubernatoriaus pavaduotoju, šilutės apskr. viršininku, Klaipėdos krašto Direktorijos pirm., Klaipėdos miesto burmistru, Klaipėdos šaulių rinktinės v. pirm.

1939 metais hitlerinės Vokietijos kariuomenei okupavus Klaipėdos kraštą, paskutiniu traukiniu išvyko į Kauną. 1941 m. Vokietijos slaptoji policija (Geštapas) areštuoja E. Simonaitį, išvežė kankina kacetuose, kur iš Dachau kacetų išlaisvino JAV kariuomenė 1945 m. balandžio 29 d.

1946 m. dėjo pastangų atnaujinti Mažosios Lietuvos Tarybą, kuri atgaivinta Fuldoje, Vokietijoje, ir vėl išrenkamas jos prezidiumo pirmininku.

Nuo to laiko nepavargstantis dirba lietuvių tautos labui, tebegyvendamas Vokietijoje. Ėjo įvairias aukštas pareigas Lietuvių Bendruomenėj, buvo Vliko nariu. Norėlamas Mažosios Lietuvos atgavimo reikalą plačiau išjudinti pasingoje “didlietuvių” masėje, 1954 metais lankėsi JAV ir Kanadoje, duodamas eilę pranešimų, paskaitų.

Nepalaužiamasis Simonaitis savo 80-siais metais

Atmintyje šokinėjo prieš ke-

lias dešimt metų Lietuvoje matytos laikraščių antraštės, radijo pranešimai, kalbos apie tvirtavali lietuvių kovotoją E. Simonaitį. Kas tas Simonaitis? Kaip jis kalba, veikia, galvoja? Ar paliks savo rašytų atminimų? Ar nesibijo gyventi Vokietijoje? Ar tiki, kad Lietuvai pavyks atgauti visą Prūsiją? Ar pritaris? Ar neatstums “didlietuvių” nuo “mažlietuviškų” reikalų? Ar nesukrituos užsimojimuose?

Šią vasarą vykstant į Europą vienas tikslų buvo susipažinti ir pasikalbėti su p. Erdmonu Simonaičiu. Buvome pasikeitę laiškais. Jie atrodė palankūs. Bet ir vėl nemaloni žinutė spaudoje: E. Simonaitis sunegalavęs širdimi.

Štai, ir Hemsbach / Bergstr. miestelis. Pėsti pasiekiamo reikiama namą. Netrukus įeina ir ieškomasis. Ramiai paduoda ranką, atidžiai žiūrėdamas į akis. Pakartoja mano pavardę, lyg pasitikrindamas.

Prieangis, kur pasisveikiname, mažutis, vos apsisukti, kviečia į kitą kambarį, kuris turi stalą, ir aplinkui įmanoma susėsti. Klausia, kiek laiko turinčia pabūti. Sakau, dar šį vakarą norėčiau aplankyti Vasario 16 gimnaziją, esančią už kelių kilometrų. Jis prašo čia palaukti, eis į paštą paskambinti apie mudviejų su žmonele atvykimą, paprašyti, kad jie atvažiuotų su busiuku pasiimti. Pasisūliau palydėti iki pašto — namuose neturi telefono. Sutinka.

Lietinga diena. Greit pasiima skrybėlę, lietsargį, tvirtais žingsniais eina. Aš greta. Siūlausi palaikyti lietsargį. Ramiai padėkoja, eina kaip ejęs. Nei kiek negaišdamas pradėdu dėstyti savo požiūrį dėl lietuviškos Prūsijos. Čia ir paštas. Tuoju pasikalba. Reikiamo asmens nėra. Eina prie telefonininko užmokėti. Prašau, leidžia man užmokėti. Išėinant dirsteliu į pašte iškabintus aprėmintus, po stiklu, naujausius Vakarų Vokietijos pašto ženklus. Nieko nesakau, bet jis pastebi mano

žvilgsnį, prieina prie iškabintų, klausia ar renku pašto ženklus. O jis? Ne, nerenka, bet gautus persiunčia pažįstamiems į Lietuvą. Pažadu ant laišku klijuoti skirtingus amerikiečių p. ž. Jis pasako taip ir man siuntinė.

Tuoju išskleidžia lietsargį, ir vėl apdengdamas ir mane, sparčiu žingsniu eina stačiai į savo butelį. Aš toliau dėstau. Jis tyli, klauso, porą kartų atsikuska pasižiūrėti į mano veidą.

Namuose tęsiu pokalbį. Jis vis nedaug įsijungia, tik žiūri į akis. Tarsi atrodytų, galvoja, tarsi lyg kas netikėto ar nelaukto.

Pradedame visiems keturiems bendresnę kalbą.

Guviau įsijungia ir p. E. Simonaitis. Atneša seną vokiečių mokyklų vadovėlį, kur dalis Prūsijos įrašyta ir aptarta kaip Lietuva, duota lietuviškų nuotraukų, padavimų, dainų, vietovių aprašymų. Išleista 1917 m. Leidžia tik pavartyti.

Ne, savo bibliotekos neturiu. Ją atėmė naciai-vokiečiai. Naujų knygų nėra už ką įsigyti. Spaudos? Kartais pažįstami atsiunčia pavienių numerių iš Amerikos. Prenumeruoja “Europos Lietuvį”. Atrodo, nenori kalbėti šia tema.

Vėl einame į paštą. Pasis-kambina, sutaria.

Klausiu, ar Vokietijos valdžia jam moka senatvės pensiją? Atsako, kad ne. Dėl jo buvusios priešvokiškos veiklos. Gauna tik kaip buvęs kacetininkas. Remia viena lietuviška organizacija iš Amerikos. Paklausus, pasako kiek. Man atrodo, sudėjus ir tas abi pajamas tėra labai nedaug. Jis nesiskundžia, sako galima pragyventi.

Butelis mažutis, viskas nepaprastai kuklu. Netoli stalo matau keletą senų lietuviškų laikraščių, leidžiamų JAV. Viena padovanota knygutė. (Mažas bloknotelis rašymui. Paprašau poros adresų. Nuėjęs į kitą kambariuką atneša tvarkingą (Nukelta į 4 psl.)

SLA SUSIVIENIJIMAS LIETUVIŲ AMERIKOJE

SLA — jau 80 metų tarnauja lietuvių visuomenei ir išmokėjo daugiau kaip SEPTYNIUS MILIJONUS dolerių savo apdraus-tiems nariams.

SLA — didžiausia lietuvių fraternalinė organizacija — duoda gyvy-bės apdraudą ir ligoje pašalpą, kuri yra pigi, nes SUSIVIE-NIJIMAS neieško pelno, o teikia patarnavimus savitarpinės pagalbos pagrindu.

SLA — jau turi daugiau, kaip tris su puse milijono dolerių kapitalą, tad jo apdrauda tikra ir saugi. Kiekvienas lietuvis čia gali gauti įvairių klasių reikalingiausias apdraudas nuo \$100.00 iki \$10,000.00.

SLA — jaunimui duoda gerą Taupomąją Apdraudą - Endowment In-surance, kad jaunuolis gautų pinigų aukštojo mokslo studijoms ir gyvenimo pradžiai.

SLA — duoda VAIKAMS ir jaunuoliams labai pigią TERM apdraudą: už \$1,000.00 apdraudos tik \$3.00 mokesčio metams.

SLA — AKCIDENTALĖ APDRAUDA naudinga visokio amžiaus asme-nims, rekomenduojama lietuviškų KLUBŲ ir draugijų na-riams. Už \$1,000.00 akcidentalės apdraudos mokeskis \$2.00 į metus.

SLA — kuopos yra daugumoje lietuvių kolonijų. Kreipkitės į kuopų veikėjus ir jie plačiau paaiškins apie SUSIVIENIJIMO darbus.

Gausit spausdintas informacijas, jeigu parašysit:

LITHUANIAN ALLIANCE OF AMERICA
307 WEST 30 STREET, NEW YORK, N. Y. 10001

JURGIS JUODIS

J Ū R A T Ė

Aliejus

Jūratė — viena romantiškiausių gražuolė iš Baltijos krantų.

Tada E. Simonaitis ruošėsi savo 80-čiui

(Atkelta iš 3-čio psl.)

užrašų knygtę, pilnutėlę adresų.

Klausiu ir prašau, kad rašytų kiek galima pilnesnius savo atsiminimus, kurie bus dideliai svarbūs lietuvių tautai. Sako, rašo, o dr. A. Gerutis iš Berno, Šveicarijos, padeda.

Atrodo sveikas. Kasdien daug vaikščioja, kartais pėsčias nueina į Vasario 16 gimnaziją kelėtą kilometrą. Sako, jaučiasi gerai.

Paėmęs popieriaus man užrašo pora adresų. Matau, dešinės rankos pirštai sunkiai išlaiko paišelį, nelabai linksta. Rašo pamažu, vieną raidę, kaip kiti visą žodį.

Tylėdamas žiūri į jo ranką. "O, čia tai nuo kaceto", — pamiklindamas sugadintus dešinės rankos pirštus.

Nieko daugiau. Nei vieno žodžio.

Jo giminaitė, taip pat Prūsijos lietuvaitė, Marija Pūkytė, jau sudėstė pavaišinimą: duonos dviejų rūšių, sūrio, mėsos, arbatos ir pieno. Viską ant baltos staldengtelės, ant to paties stalo. Tada atsistojo Erdmonas Simonaitis, nuėjo į kitą, spėju, irgi mažutį kambarį. Grįžo patenkinto šeimininko veido, ant stalo kampo pastatė dar neatklimstą vokiško vyno bonką. Giminaitė dirstelėjo nustebusiai. Jisai su mumis išgėrė vieną, paragino ir antrą taurelę.

E. Simonaitis sakė, dabar Vakarų Vokietijoje yra apie 20.000 lietuvių, bet lietuviškom organizacijom priklauso vos apie 2.000. Kiti nenori, bijosi vokiečių, neprenumeruoja lietuviškos spaudos, nes tada kaimynai vokiečiai sužinos juos tebesant lietuviams.

Atvažiuo Vasario 16 gimnazijos administratorius p. Subačius su busiuku mus vežtis. Abu su žmona palikom kuklų, taip begaliniai širdingą, mažutį, Erdmono Simonaičio butelį.

E. Simonaitis mus savo noru mielai palydėjo į Vasario 16 gimnaziją. Tenai pristatė Vokietijos Krašto Valdybos pirm.

p. Lukošui, kun. Dėdinui, dail. A. Krivickui. Už Simonaičių pečių drąsiau jaučiausi.

Netrukus atsisveikino, nes laikas gulti. "Man jau 80-ti metai, reikia daboti atsigulimo, poilsio valandas" — ramiai, aiškiai kalbėjo.

Vėl ramiai ėlipu į gimnazijos busiuką. Atsirėmęs patogios, lenktu galu, lazdučių, tiesiai, išdidžiai sėdėjo. Tikras savimi, kaip laimėtojas, kaip laisvas pilietis, prieš kurį, sakytum, turėtų lenktis visokie okupantai.

Busiukas tuoj dingo už senų Huettendorf'o miesteliuko mūrų. Bet Erdmono Simonaičio, didžiojo Mažosios Lietuvos veikėjo, prisiminimas niekad nedings.

Lietuvių Enciklopedija XXVII t. 466 psl. rašo: "Simonaičio vaidmuo sukilime (Klaipėdos) yra ne eilinis. Jo atsistojimas priešaky, drąsa, krašto ir žmonių pažinimas laidavo pasisekimą. Drąsiai galiu pareikšti, kaip ir tuomet, taip ir šiandien: nebūtų Simonaičio — nebūtų ir 1923 metų sukilimo. Nesvarbu, kad vienas kitas pritarė sukilimo minčiai; tarp patikimų savo bičiulių galėjo tai pugsarsiai net pagvildinti, tačiau be vietinio politinio žinomo krašto veikėjo, kuris sutiktų drąsiai stoti priešaky, joks sukilimas neturėtų pasisekimo. S. buvo tas asmuo, kuris, sukilimo idėjai iškilus, ne tik persiėmė ja, bet dirbo energingai, sumaniai ir drąsiai. Ruošdamas tikėjo sukilimo pasisekimu ir ištesėjo iki galo".

Ne tiek svarbu, kad Erdmonas Simonaitis apdovanotas garbiniais nepriklausomos Lietuvos žymenimis: Gedimino ordenu, Vytauto Didžiojo ordinu, šaulių žvaigžde. Jo darbai pergyvens visokius ordenus.

Nepaprastai svarbu, kad didž. gerb. p. E. Simonaitis paliktų kiek galima platesnius, pilnesnius atsiminimus. Neabejotina, jų lietuvių visuomenė lauks.

Dėl Vydūno kapo

Europos Lietuvis Nr. 49 (1968. XII. 10) rašė J. Švažas dėl Vydūno kapo. Noriu duoti paaiškinimų.

Vydūno kapo priežiūrą aš nuo pat pradžios apsiėmiau. Dėl jo tvarkymo, kai 1963 m. išsikėliau iš Detmoldo, susitariau su poniu Rothmeier, pas kurį Vydūnas gyveno. Jis jos bute pasimirė. Taip pat rūpinosi ir Ma-

Keletai savačių prabėgus nuo to mudviejų susitikimo, gaunu iš p. E. S. laiškutį, kad man išsiuntė vokiečių k. knygą, kurią aną kartą rodė. O Prūsijos reikalui netrukus parašys straipsnį. Gi neseniai gavau ir didž. gerb. p. Simonaičio straipsnį Mažosios Lietuvos (Prūsijos) reikalui, kurį siunčiu "Laisvajai Lietuvai" Čikagoje, kaip pirmai pradėjusiai jam nemokamai siuntinėti laikraštį. (Išspausdintas 1968. XI. 7).

Tame vertingame straipsnyje, be kitko, parašyta: "Vokiečiai tvirtina, kad jie kultivavo Mažąją Lietuvą, įkūrę miestus. Bet kaip tas buvo vykdoma? Poniai ir meistrai - bosai buvo vokiečiai, o darbininkai, kurie turėjo ordeno kryžiuočiams pilis ir miestus pastatyti, buvo to krašto tikrieji gyventojai lietuviai, jų vergai. Kiek čia pralietu lietuviško kraujo ir prakaito! Iš tikrųjų miestus ir pilis pastatė lietuviai. Apie tokius faktus galima pasiskaityti daugiau sveilimo literatūroje, ir vokiečių".

Ir kiek toliau: "Mažąją Lietuvą valdo ne tikri šeimininkai. Kada jie pasitrauks, niekas nežino. Kaip ilgai jie kraštą valdys, žemė pasiliks vis lietuviška. Kas galėtų drįsti iš mūsų tarpo lietuviškos žemės išsižadėti? Kai kurie istorikai peržengia savo kompeticijas. Jų reikalas yra istorinius faktus iširti ir sustoti. Politines išvadas daryti, ar atsiskaityti lietuvišką kraštą, yra jau tautos vadovybės reikalas".

Algirdas Gustaitis

Los Angeles, Calif.
1968 spalio 13.

žosios Lietuvos Tarybos narys E. Subaitis, kuris netoli Blombergo gyvena. Kadangi E. Subaitis dabar sunkiai serga ir negali išeiti iš namų, prašiau kunigą K. Klumbį, kuris Lemge gyvena, kartu su poniu Rothmeier prižiūrėti kapą. Kunigas Klumbys yra šilutiškis, dalyvavo Vydūno laidotuvėse ir sutiko. "Kapų darbininkai" neprašyti ir be mokesčio kapo neprižiūri.

Savo laiku buvo manyta Vydūno karstą perkelti į tėvynę, jeigu sąlygos leis. Dėl to buvo ir parinktas cinkinis karstas. Nuo antkapio atsisakyta, tik parinktas tinkamas akmuo su užrašu. Vydūnas savo darbais pasistatė pats lietuvių širdyse puikiausią paminklą. Cituoju iš kunigo M. Krupavičiaus man 1953. II. 15 rašyto laiško. Jis tada buvo Vliko Pirmininku:

"Kadangi Vydūnui čia teks ilsėtis tik ligi grįžimo Lietuvon, tad ir paminklas turėtų būti tik laikino pobūdžio. Geriausias jo paminklas yra jo kūryba. Tad ir į jo raštų išleidimą reiktų atkreipti daugiausia dėmesio".

E. Simonaitis

P. S. Šio rašinio autorius yra miręs 1969. II. 24 d. Vokietijoje.

Palermoje, Italijoje, pabėgo iš skerdyklos bulius, sustojo ant geležinkelio ir išmaurojo ten visą pusvalandį, kol pagaliau buvo sugautas.

Dėl to visą pusvalandį išstovėjo ir greitis traukinys.

REMKITE TUOS BIZNIERIUS,
KURIE GARSINASI
"NAUJIEOSE"

SIŪSKITE PINIGUS

I LIETUVĄ

PINIGAI SIŪSTI PER
GRAMERCY

ĮTEIKIAMO GAVĖJUI KAIP
PINIGAI PER BANK FOR FOREIGN TRADE.

Pristatoma per 2 savaites.

Jokių atskaitymų.

JŪSŲ PINIGŲ GAVĖJAS
GALI TUOS PINIGUS
NAUDOTI PAGAL SAVO
NORA.

JŪS ESATE SAUGŲS TIK SU
FIRMA TURINČIA LEIDIMĄ,
JOKIŲ TARPININKŲ, JOKIŲ
PASLĖPTŲ RINKLIAVŲ. PER
20 METŲ VEIKLA BIZNISE
JE GARANTUOJA JŪMS PATENKINTĄ PATARNAVIMĄ.

Visos perlaidos pilnai garantuotos ir apdraustos Turi Bankų Dept. leidimą ir apdraudą.

Apsidraudę \$20.000.00. Oficialios USSR kvitos pasirašytos gavėjo.

Kursas:

9 rubliai už \$10.00
Iki \$30.00 — \$2.75
Virš \$30.00 — 10%

GRAMERCY SHIPPING, INC.
744 Broad St., Newark, N. J.

SIŪSKITE U. S. DOLERIŲ DOVANOMS PAŽYMEJIMĄ pasirinkimui NAUJOSE SPECIALIOSE KRAUTUVĖSE.

Jokio mokesčio už šį patarnavimą.

Prašykite mūsų nemokamą katalogų reikmenims, audekams ir maistui.

GRAMERCY

(Isteigta 1945)

118 E. 28 St. New York, N.Y.

Duokite užsakymus Velykoms jau dabar.

KARDELIUI NEBEPASAKYTI ŽODŽIAI

JONAS KARDELIS

Žinau, jei kas imtųsi kalbėti ar rašyti apie Joną Kardelį, mažai su juo tesusipažinęs, tai ne daug tegalėtų pasakyti apie jo čia žemėje paliktąją brydę. Jo paliktieji pėdsakai taip platus ir taip gilūs, kad apie juos kalbėti ar rašyti, tektų pašvęsti labai daug valandų ir prirašyti daug lapų. Joną Kardelį, kaip redaktorių, mokytoją, žurnalistą, humanistą ir kt.

Čia noriu trumpai papasakoti apie jį kaip paprastą išėivijos lietuvi, mūsų bendro darbo, bendrų rūpesčių, bendrų siekimų mūsų brolių, bičiulių.

Prieš dvidešimt metų Montrealio lietuvių kolonijoje pasirodė žmogus: paprastas, tiesus, energingas, santūrus, mąstantis, aukštas, visa galva aukštesnis už kitus. Kiek apdėvėtas rudeninis paltas ir kitas apsirengimas priminė stovyklinio Unros turto savininką. Ypatingai jam sekėdavosi žmonių sambūriuose įsigyti draugų. Net stebėtis tekdavo, kada ir priešingų įsitikinimų žmonės, jį arčiau pažinę, tapdavo jo bičiuliais ir globėjais. Ir taip per eilę metų.

Ne rožėmis įklotas buvo jo čia pradinis kelias. Tuo metu, kada Kanados Centro Taryba jį pakvietė užimti tolimesnį Nepriklausomos Lietuvos redagavimo darbą, pasitikome jį ne visi vienodai. Vieni pasitikome išskėstomis rankomis ir atviromis širdimis, kiti, jo gerai nepažindami, buvome pasirošę šunimis išlodinti iš savo kiemo.

Kartu praleistieji metai išėivijoje mus suartino. Retas lietuvių suvažiavimas, reta vasaros išvyka, retas parengimas apsiėjo be jo. O kur įvairūs organizacijų susirinkimai, šeimyninės šventės, laidotuvės.

Suartėjome taip, kad lietuvių susibūrimuose Kardelio nepastebėję, pasigesdavome. O vis dėlto, visada jį matydavome tarpe žmonių visa galva aukštesnį už kitus.

Jonas Kardelis niekad nesirgo. Buvo stiprus kaip ažuolas per eilę metų. Mažų ligelių, kaip sloga, gripo, nepripažindavo. Tik gal kiek šilčiau apsvyniodavo kaklą ir dirbdavo toliau neturtingai apšildomose redakcijos patalpose.

Bet praeitą vasarą jo sveikata sušlubavo. Atsigulė lovon, iš kurios nebeatsikėlė. Lankė jį daugelis tautiečių, pažįstamų ir nepažįstamų. Visi linkėjo greito sustiprėjimo, bet jo sveikata kasdien menkėjo. Jis sirgo sun-

kia, daug fizinių kančių pereinavusia liga.

Ligoninėje

Kartais įsikalbėdavome ilgai, kartais nutildavome kiekvienas paskendęs savo mintyse. Ligoninės kambarys nedidelis, du langai, dvi kėdės, kelios pamerktos gėlės ir keletas netvarkingai pamestų laikraščių. Kartais jis paklausdavo, kas yra naujo medicinoje piktybinių ligų gydyme, kartais pavargęs nusisukdavo į sieną, tartum jau viskas išsikalbėta. Tik staiga vėl atsikusdavo į laikraščius ir klausia:

— Ir vis dėlto čekoslovakai dar laikosi. (tuo metu vyko čekoslovakų okupacinė krizė). Juk ir mūsiškiai 1941 metais, kada prasidėjo karas sukilo. Ir, tur būt, nei viena tauta pasaulyje nebuvo taip greit susiorganizavusi pasipriešinimui kaip lietuvių. O lietuviai dar kartą sukils...

Kada vėl nusisuka į sieną ir leidžiasi į miegą, aš stebiu jo sunkų kvėpavimą ir taip artimą, taip mielą, tiek kartų matytą, dabar jau pavargusį ir apvytusį veidą. Stebiu, kaip uždarytų blakstienų tarpeliais, prasisunkusios dvi didelės ašaros, lėtai rieda ir nyksta pagalvės baltume.

Tartum filmeje bėga dvidešimties metų bendro darbo, bendrų rūpesčių, išgyventų dienų prisiminimai. Kada praveriu langą ir vėsiaus oro srovė nutvieskia apdrėkusį veidą, prisimena vienos žiemos vėlus vakaras. O buvo šalta ir audringa diena. Jau iš ryto vėjas vertė pusnis sniego, lygino kelius ir gatves su tvorų viršūnėmis. Tą dieną vienoje parapijos salėje buvo ruošiamas lietuvių parengimas. Taip jau buvo, kad ir man tos dienos išnaktą teko irtis vos prastumtos gatvės viduriu namų link. Prie apšviesto ir per pūgą vos tik matomo autobuso sustojimo vietos stulpo pastebėjau laukiantį žmogų. Autobusų kursavimas jau buvo superparaližuotas. Gal būčiau ir pravažiavęs, bet mano dėmesį atkreipė stovinčio žmogaus apsirengimas. Tas pats rudeninis paltas visiems montrealiečiams gerai pažįstamas. Prie stulpo stovėjo Kardelis ir laukė autobuso. Tik kai atsėdėjo mašinos, pastebėjau, kad jis sušalęs. Mat, jis grįžtas iš parengimo ir skubęs redakcijon, nes likę daug neužbaigtų darbų.

Toks buvo Kardelis. Kiek kartų ir kiek naktų ir kiek valandų jis prastovėjo bešaldamas ir belaukdamas, tik jis vienas težinojo. Ir tos žinios kartu su juo išėjo į kapą amžinybėn.

Dažnokai belankydamas ligoj, stebėjau jo kasdieninį menkėjimą. Kartais jį rasdavau sunkiai ir giliai bekvėpuojantį, kartais paskendusį kančiose, kantriai ir tyliai tariantį skausmą reiškiančius žodžius. Gailėstingoji sesuo laiks nuo laiko teikė skausmus raminančius vaistus. Dažnas vaistų priėmimas veikė jo sąmoningumą,

atmintį. Nuo tada ir pasikalbėjimui nebebuvo įmanomi.

Šiandien stebiu jo dešiniąją ranką, padėtą ant krūtinės. Ji adatomis subadyta, pavargusi, išblyškusi, kiek patinusi, skausmų iškankinta. O mintys veda į praeitį.

Kiek kartų ši ranka yra spaudusi mums dešines ir linkėjusi nuoširdžiausios sėkmės. Ši ranka niekad niekam nebuvo ištiesta linkint nenuoširdumo. Ši ranka būdavo paduodama kiekvienam iš mūsų sutiktam pažįstamam ir nepažįstamam. Ji buvo nuoširdžiausia ranka išėivijoje.

Paskutinį kartą Joną Kardelį aplankiau vasario mėn. 10 d. Tą dieną jis mirė. Mirė išsinešdamas didelį, didelį skausmą, o mums palikdamas nykią tuštumą ir rūpestį.

Jonas Kardelis nebuvo vienas iš tų, kuris būtų mėgęs mainyti spalvas pagal aplinkybes. Jis, pergyvenęs įvairias santvarkas ir okupacijas, nesusigundė priimti gražų gyvenimą užtikrinančius pasiūlymus. Nepasirinko lengvo gyvenimo sąlygų už trupinį aukso. O dvasiniai būdamas stiprus kaip ažuolas laikėsi savųjų įsitikinimų, kovodamas už žmogaus sąžinės laisvę iki paskutiniųjų savo sąmoningumo

valandų. Toks jis išsilaukė net ir tada, kada sužinojo kokia liga jis serga ir koks likimas jo laukia.

Tik vėliau, kada liga iš jo atėmė dvasines ir fizines jėgas, kada skausmus malšinantieji narkotikai paralizavo jo valią, nuo tada jo likimą sprendė nebe jis pats, bet aplinkybės, kurios vyko aplink jį.

Jonas Kardelis išėjo negrįžtamai.

Veltui žvalgysimės suvažiavimuose ar lietuvių subuvimuose žmogaus visa galva aukštesnio už kitus. Jo nebematysime. Tik gal retkarčiais skubėdami už Chicagos miesto ribų pastebėsime didelį medžių pavėsyje aukštumėlę. Tai Lietuvių Tautinės kapinės. Pristokime, nebeskubėkime, jeikime nors trumpam, nulenkime galvą mūsų visų buvusiam bičiuliui, broliui, lietuviui Jonui Kardeliui visa galva aukštesniam už kitus.

L. Girinis - Norvaiša

— Graikų skulptoriaus Fidijsaus svajonė, buvo visų graikų svajonė.

1920 m. kovo 6 d. gimė rašytojas Julius Kaupas (mirė 1964. III. 1).

GEROS DOVANOS

Šios knygos parduodamos dabar "Naujiene" su didelėmis nuolaidomis:

Dr. A. J. Gussen — DANTYS, jų priežiūra, sveikata ir grožis.
Kietais viršeliais, vietoje \$4.00 dabar tik \$3.00
Minkštais viršeliais tik \$2.00
Dr. A. J. Gussen — AUKŠTA KULTŪRA — ŽIAURŪS ŽMONĖS.
Kelionės po Europą išpūdziai. Vietoje \$2.00 dabar tik \$1.50

Galima taip pat užsakyti paštu, atsiuntus čekį arba money orderį.

NAUJIENOS,

1739 SO. HALSTED ST., CHICAGO 8, ILL.

VELYKINĖS DOVANOS

pasieks greičiausiai Jūsų artimuosius

LIETUVOJE,

jei siūsite jas per

CENTRAL PARCEL SERVICE, INC.,

220 SOUTH STATE ST., TEL. WA 2 - 9354

arba

2618 WEST 63RD ST., TEL. WA 5 - 2466

Mūsų turimas ypatingai gausus pasirinkimas įvairiausių prekių ir mūsų patarimai palengvins tikrai vertingų siuntinių sudarymą.

Per mus galite užsakyti visus anksčiau skelbtus sovietų maisto produktus bei pramonės gaminius, išskyrus automobilius ir šaldytuvus.

Mes mielai priimame ir išsiunčiame siuntinius, sudarytus iš siuntėjų nuosavų daiktų bei maisto produktų.

JAU IR VĖL GALIMA UŽSAKYTI ŠALDYTUVUS

Reikalaukite naujų katalogų bei miltų sąrašų. Garantuotą siuntinių pristatymą atliekame jau virš 22 metų.

O jeigu norite aplankyti Lietuvoje savo giminaičius, tai mūsų skyrius, —

— GORDON TRAVEL SERVICE, INC. —

sutvarkys Jums kelionės reikalus be jokių rūpesčių.

“KULTŪRINIS BENDRADARBIAVIMAS” ...

(Atkelta iš 1-mo psl.)

se. Neabejojame, kad bent dalinis susirašinėjimų su šiuo žmogum atidengimas duotų daug šviesos “leftistų” veiklos užkulisiuose.

Veidu į Lietuvą, kultūrinis bendradarbiavimas, kultūriniai ryšiai su kraštu — labai neaiškios frazės kažkokiems tikresniams tikslams pridengti.

Nuo išvykimo iš Lietuvos kiekvienas iš mūsų ne užpakaliu nusišukome į savo kraštą, o savo sentimentus reiškiamo ne spaustuvės dažais. Niekas iš “bendradarbiautojų” nei iš tolo negali prilygti mūsų ryšių su kraštu tamprumu. Nekalbant apie susirašinėjimą, dešimtys žydų firmų susikrovė turtus iš mūsų paramos broliams, ir nuo to mus neatibrūkė nei aiškus supratimas, kad bolševikai surinktais už siuntinius pinigais apmoka milžinišką savo diversijos aparatą šiame krašte. Visi, kuriems brangi lietuviška knyga, tautodailė, muzika, randa kelius apsirūpinti šiomis gėrybėmis be partorgų tarpininkavimo. Štai ir tūkstančiai mūsų jau spėjo apsilankyti Lietuvoje, nekeldami jokio triukšmo ir erzelio ir apsieidami be tiesioginio kontakto su okupanto patikėtiniais, o taip pat dešimtys, gal šimtai žmonių iš anapus jau lankosi šiame krašte, ty liai, be pompastiškų priėmimų. Kiekvienas mažiausias plyšys geležinėje uždangoje pilniausia išnaudotas ir išnaudojamas ryšiams su kraštu, nedarant iš to triukšmo ir veiklos ir neieškant jokių nuopelnų, ty liai, kaip ir dera subrendusiems žmonėms. Mes visi gerai žinome, kur mūsų tauta ir kur mes, kokiose sąlygose gyvena mūsų broliai, kas yra mūsų okupantas, koki jo tikslai ir ko iš jo galime tikėtis.

O ką daugiau už mus šioje srityje pasiekė “bendradarbiautojai”? Gal jie jau išsikovojo kokių specialių sąlygų ar privilegijų sau ir Lietuvos kultūrininkams? Gal jų ryšiai su Lietuvos žmonėmis yra tikresni ir intensyvesni, negu mūsų visų kitų? O gal jiems Lietuvoje jau leidžiama apsilankyti tėvų gimtinėse ar pasigrožėti bet kurio pasirinkto Lietuvos kampelio vaizdais, pasikalbėti su giminėmis ir pažįstamais ne Vilniuje, bet jų pačių namuose? Pagaliau gal jiems mainais už kalnus iš ten gaunamų bolševikinių laikraščių ir knygų įmanoma pasiūlyti draugams kokią čia išleistą knygėlę ar bent maldaknygę tėvo motinai?

Nonsensas! Jų ryšiai su kraštu lygiai toki patys ir tokiomis pačiomis Maskvos nubrėžtomis sąlygomis, kaip ir mūsų visų, ir skirtumas tarp mūsų ir jų yra tik tas, kad mes nieku neužsiangažavę okupantui, o jiems maža kuo belikę užsiangažuoti.

Ir dar daugiau. Ši mūsų “leftistų” veikla ar iš viso leidžia

mums kalbėti apie jų ryšį su Lietuva. Vargu. Bet jų bendradarbiavimas su okupantu, tegul ir per jo patikėtinius, labai aiškus. O jei tokiems “Akiračiams” dar atrūdytų kitaip, kažin kaip su šiais keliais “provokuojančiais klausimais”?

Net ir šiuo metu Čikagoje, šiame “leftistų” centre, yra svečių iš Lietuvos. Kolchozininkų, fabriky darbininkų, mokytojų, nereikšmingų tarnautojų. Kurios iš jų suspėjo jau pamatyti mūsų “bendradarbiautojai”? Kuriems iš jų suruošti bent nuoširdūs priėmimai, sakysim, Mieželio ar Dirvonio namuose? Jie taip pat mūsų broliai, seserys, daug tikresni ir daug arčiau tikrosios Lietuvos, kaip Kazakevičiai, Mieželaičiai, Šepečiai. Kam iš “bendradarbiautojų” įdomu jų išgyvenimai ir pažūros į emigrantus?

Neseniai per Čikagą pravažiavusi ekskursija iš Lietuvos buvo marga sudėtimi: rašytojai, dailininkai, muzikai, kolchozų pirmininkai, etc. Ar jau toks atsitiktinumas, kad sutikimus ir priėmimus ši kartą organizavo ne “Vilnies” komunistai? Ar atsitiktinumas, kad Dirvonio namuose visas dėmesys buvo ne kokiems rašytojams ar menininkams, bet Vytautui Kazakevičiui, kultūros komisarui Šepečiui ir Paleckio žentui aktoriumi Noreikai? Ar atsitiktinumas, kad aerodrome atsiveikimo maldele sukalbėjo ne kurie nors iš “Vilnies” štabo žmonių, bet vienas svarbiausiųjų “bendradarbiautojų” sąjūdžio organizatorių?

Geriausia, kad visa tai būtų tik atsitiktinumas, nes ir be to, šis “bendradarbiautojų” sąjūdis jau taip panašus į Vytauto Kazakevičiaus komiteto poskyrį, o “Akiračiai” į “Gimtojo krašto” amerikinę laidą.

“Akiračiai” rašo: “Pirmojo ‘Akiračių’ numerio ploto apytikriai 20% užpildė tautininkai, 30% — ateitininkai, 30% — santariečiai ir šviesiečiai, 10% — skautai ir 10% — greičiausiai komunistai ir komjaunoniai”.

Ši pastaba aiškiai skirta patyčioms. O gal užsikabins kas iš “senių” ir “atžagareivių”, pradės komentuoti spaudoje, ir “Akiračiams” bus gaudas juoko. Bet iš esmės čia reikalas nėra toks juokingas. Tie 10% “Akiračių” ploto užpildyti raštais iš Lietuvos, surankiotais iš įvairių komunistų kontroliuojamų laikraščių ir skirtais bolševikinio gyvenimo reiškinų nagrinėjimui tokiu metodu, kad dėl to bolševikų kvistlingams nebūtų galvos skaudėjimų. Ką gi, gudru ir labai patogu. Ir rankos nesuterštos, ir skaitytojai nepasakys, kad “Akiračiams” Lietuvos gyvenimas nerūpi, ir kazakevičiai neturės pagrindo priekaištauti.

Jei “Akiračiai” tokiu atsargumu parodė gyvenimą Lietuvoje,

Šeštadieniais ir sekmadieniais visos New Yorko žaidimo aikštelės yra uždarinėtos, vaikai negali jomis naudotis. Į aikštelę vaikai gali įlysti tik per tvoros plyšį. Planuojama leisti vaikams naudotis aikštelėmis ir savaitgaliais.

visai nesigilindami į skaudesnius to gyvenimo reiškinus ir net nematydami to gyvenimo bolševikų atskalūnų kritiškuose raštuose, kodėl tokia diskriminacija mūsų organizacijų veiklai ir mūsų gyvenimui? Kodėl tuo pat metu ir tame pačiame “Akiračių” numeryje pačių akiračininkų parašytuose straipsniuose bolševikinio gyvenimo negerovės ir tikrovė nagrinėjamos ir svarstomos beveik su akademinio rimtumu ir atsargumu, bet jokio objektyvumo, jokio atsargumo ir jokio atsakomybės, šaipantis ten pat iš mūsų centrinių organizacijų ir jų darbų? Kodėl mūsų pagrindinių organizacijų veikėjai, jei tik jie kuō nors nesusiėri su “bendradarbiautojais”, luošinami kiekviename “Akiračėu” numeryje, kai tuo tarpu iš Lietuvos atvykę gauleiteriai, kaip Kazakevičius ir Šepetys, tu pačių “Akiračių” redaktorių sutinkami su dėmesiu ir palankumu? Kodėl mūsų kultūrininkai, kaip Aistis, Brazdžionis, Gustaitis, Andriušis neranda “Akiračiuose” nors to paties respėktė, kaip Marcinkevičius, Žilinskaitė, Degutytė ir kt., nors jų pėdos mūsų literatūriname gyvenime išpaustos taip giliai, kad ir per tiek metų bolševikams nepavyko jų užtrinti? Kodėl pagaliau tuo metu, kai kultūriniai įvykiai Lietuvoje “Akiračių” registruojami su dideliu atsidėjimu, mūsų kultūrinės apraiškos paliktos cinikams ir “literatūros” daklarams rašantiems snobams.

Nesame greitai mūsų leftistus tuoju nurašyti į komunistus ar kultūrbolševikus, bet nesame ir toki naivūs, kad nematytumė, kaip per tokį trumpą laiką ši nedidelė grupelė žmonių sugebėjo mūsų krašto okupantui pasitarnauti geriau, negu “Vilnies” ir “Laisvės” žmonės per dešimtmečius.

Čeko įspūdžiai Pabaltijoje

Rusinimas Latvijoje

Sovietų invazijos į Čekoslovakiją išvakarėse buvo galima pastebėti pagyvėjusį “kultūrinį bendradarbiavimą” tarp Čekoslovakijos ir Baltijos respublikų. Čekų delegacijos lankėsi Rygoje ir Vilniuje, o lietuvių ir latvių — Pragoje. Vienas čekų žurnalistas, viešėjęs Latvijoje invazijos dienomis, parašė savo įspūdžius čekų pogrindžio laikraščiui, kuris pasiekė Londoną tik dabar. Straipsnyje tarp kitko sakoma:

“Latvijoje teko kalbėtis su daugeliu šios mažos tautos nelaimingų piliečių. Teko matyti Rygoje ant viešų pastatų vien tik rusiškus užrašus. Aplankiau latvių pionierių (skautų) stovyklą, kurioje jaunimas galėjo padainuoti bet kurią rusų dainą, bet nemokėjo nei vienos latviškos. Kai paklausiau savo palydovą, rusų mokslininką, “ar esama kokių nors tautinių problemų Latvijoje?” — Jis atsakė: “Jokių. Ar tamsta nematai, kaip latviai asimiliavosi su mumis”.

Čekų žurnalistas sako, kad gal būt, kada nors čekams bus pasakyta, jog okupacija jau pasibaigė ir tai buvusi tik kažkieno klaida. “Bet aš noriu, kad visi žinotų, ką aš mačiau ir kas ligšiol nebuvo sakoma čekams. Mūsų pareiga yra išsaugoti laisvą Čekoslovakiją”.

Lapė, niekada nemačiusi liūto, kai pirmą kartą jį išvydo, taip išsigando, jog vos gyva liko. Antrą kartą sutikusi, išsigando, bet nebe taip baisiai, kaip pirmą kartą. O trečią kartą išvydusi tiek išdrąsino, kad priėjo prie jo ir pasikalbėjo.

Pasakėčia rodo, kad pripratimas net ir baisesius dalykus išsvelnina. Egipto pasakėčia

PASTABOS IŠ TOLO

"Neapykanta — širdies beprotybė". Taip bent yra nusiakęs Byronas, anglų poetas 19-jo šimtmečio pradžioje. Gaila — jis mirė 1824 m., nes jei dar šandien gyventų, sąvoką "neapykanta" — tikriausiai pakeistų radikaliam neigiamam prasme. Šiuo gyvenamuoju laikotarpiu yra žmonių, kurie neapykantos vedini taip kartais nusako ar nurašo, kad atrodo, lyg jie būtų nukritę iš kito pasaulio... Ne be to — šitokie neapykantos vedini "išminčiai" sukelia ir juoko...

Štai, praėjusiais metais Vakarų Vokietijoje viešėję Sovietų Rusijos žurnalistų delegacijos atstovai, grįžę namo — apie Vakarų Vokietiją paskelbė eilę straipsnių (įvairiuose laikraščiuose bei žurnaluose), kurių vienintelis tikslas: vokiečių tautą suniekinti iki barbarinių plėšikų ir žmogžudžių gaujos, kiek ji apima sritis tarp Reino ir Elbės...

Pats kvailiausias, tuo pačiu ir juokingiausias, toje delegacijoje, pasirodė žurnalo "Literaturnaja Rossija" korespondentas Čarni. Jis, aplankęs Bavariją, barbariško žymių rado net bažnyčioje. Būdamas Muenchene, Theatiner vardo bažnyčios altoriuje; jis pastebėjo tris didžiulias raides "B. M. V." Lančymąsi, toje bažnyčioje aprašydamas, jis užbaigė: "Altoriuje galima labai aiškiai išskaityti tris raides — B. M. V. Tai raides, žinomos automobilių firmos. Pats Dievas ir parapijiečiai — kas ypačiai svarbu — tą paslaugų firmą turi prisiminti net ir čia".

Tikrumoje, kalbamas altorius toje Muenchene bažnyčioje pažymėtas didelėmis B. M. V. raidėmis — kas reiškia "Beatae Mariae Virgini" (Nekalto Prasišėdimo Mergelės Marija); nes jai tas altorius pašvęstas. Bet Čarni, degdamas neapykanta vokiečiams, B. M. V. sumaišė su B. M. W. — kas reiškia "Bayerische Motor Werke"... iš senų laikų žinomą vokiečių automobilių ir motociklų firmą...

Panašiai atsitiko su tūlu "Lietuviai Amerikos Vakaruose" (1968 m. Nr. 11) korespondentu, jei ne su pačiu redaktorium... Neapykantos demokratų partijai kupino autoriaus straipsnyje ("Nixon ir Agnew laimėjo rinkimus") — yra tokia pastraipa:

"Kalifornijoje piliečiai turėjo progos senatorium išrinkti gerą vyrą — Rafferty, kuris pavašarį pirminiuose rinkimuose nugalėjo T. Kuchelį. Daugelis balsuotojų reikalo nesuprato ir išrinko demokratą A. Scranton, miletantą, prokomunistinių idėjų kraštutinį kairųjį (kurį rekomendavo LAT komunistuoją redaktorius), už kurį pasisakė taip pat ir senojo liberalo respublikono T. E. Kuchel draugai".

Aš nežinau, kiek daug skaity-

tojų laikraštį perskaitė atidžiai, su dėmesiu. Bet kas tai padarė — tikriausiai turėjo nusijuokti. Matykite: autorius, apsvaigęs neapykanta, Kalifornijos senatorium "išrinko" ne demokratą Alan Cranston, bet Scranton — buvusį Pensylvanijos gubernatorių, žymų ir garbingą asmenį respublikonų partijoje, sumaišydamas jį su "prokomunistinių idėjų kraštutiniu kairiuoju" ir t. t. ir t. t.

Kiek tai liečia senatorių T. E. Kuchel — senąjį respublikonų liberalą ("L. A. V."), pakalbėsime vėliau ir pažiūrėsime kas buvo čia (Los Angeles lietuvių kolonijoje) jo draugai ir kas dabar pasidarė priešais...

Neapykantos "perliukų" tame "L. A. V." numeryje yra ir daugiau. Štai, besidžiaugiant Nixon — Agnew rinkimų laimėjimu, tame pat straipsnyje, tarpe kita ko, taip porinama: "Dabar jau visi mato, kad Johnsono "karo sustabdymas" buvo išdavikiškas ir kad taikos derybos tik blefas".

Matykite — koks nusimanymas (ar apakimas?) politikoje... Tuolaikinis prezidentas Johnsonas — išdavikas, nes jo "karo sustabdymas" — išdavikiškas. Bet dabar... to paties autoriaus garbinamas naujasis prezidentas Nixon ne tik tęsia Johnsono "išdavikišką karo sustabdymą", bet dargi tiesiogiai tariasi su Johnsonu, ypačiai kiek tai liečia tą išdavikišką "karo sustabdymą". Tikras išdavikas tas buv. prezidentas Johnsonas: jo du ženai — marinų majoras Rob ir aviacijos grandinis Nugent (pastarasis lietuvių kilmės) abu Vietnamo fronte, kai tuo tarpu Nixono žentas David Eisenhower (34-jo Amerikos prezidento generolo Eisenhowerio anūkas) ne tik kad nėra Vietnamo fronte, bet net ir negalvoja apie karinę tarnybą (žiūr. jo pasikalbėjimą su "Look" Craig Karpel). Nejaugi ir Nixono karinė politika išdavikiška?...

Boikotas ar nesusipratimas! Rinktiniai Los Angeles lietuvių respublikonai nedalyvavo Nixono inauguracijos iškilmėse. "Lietuviai Amerikos Vakaruose" paskelbtų tokių laimingųjų, kurie gavo kvietimus dalyvauti Amerikos prezidento inauguracijos iškilmėse viena Rūta - Lec Kilmonytė nedalyvavo.

Bet ji... mano išmanymu, j bet kurio Amerikos prezidento inauguracijos iškilmes gali patekti ir be oficialaus, partinio, kvietimo. Atmetus jos galimybes (inauguracijoje dalyvauti) — apie ką "Lietuviai Amerikos Vakaruose" — š. m. Nr. 1) sako, kad tik "... teko girdėti" — galiu pasakyti, kad Rūta Lee-Kilmonytė tose iškilmėse tikrai dalyvavo ir, be to, turėjo retos progos, sekančią dieną lankytis Baltuosiuose Rūmuose (prezidenturoje), ypatingame priėmime), iškyla klausimas:

Kas atsitiko su kitais "L. A. V." paskelbtais tokių kvietimų gavėjais? Kiek iš pavardžių žinoma — visi ekonominiai pajėgūs nuvykti į Washington, D. C. — Amerikos sostinę, ten apsimekėti viešbučio ir baliaus dalyvių išlaidas. Bet... nei vienas, išskyrus Rūtą Lee-Kilmonytę, tų Kalifornijos lietuvių, respublikonų partijos veikėjų (Nixono) inauguracijos iškilmėse nedalyvavo. Net Leonardas Valiukas kažkur užkliuvo savo kasdieninėse pareigose ar rezoliucijų komitete, "Lietuviai Amerikos Vakaruose" pristatytas net paskutiniu metu, gavusiu prezidentinį kvietimą...

Prielaidos prašosi kita galimybė; kad tie "Lietuviai Amerikos Vakaruose" paskelbti, (net fotostatiniai parodyti) prezidentiniai kvietimai buvo tik suvenyrai, kurių, kiekvieno prezidento inauguracijos proga atspausdinama apie 200.000 ir jie išsiunčiami daugiau ar mažiau pasidarbavusiems partijos veikėjams. Šitokie suvenyriniai kvietimai neduoda teisės jokiose inauguracijos iškilmėse dalyvauti, jie kartais net išsiunčiami — jau iškilmėms praėjus... Kokius, iš tikrųjų kvietimus gavo Los Angeles respublikonų lietuvių veikėjai — taip ir neaišku... kaip ir lygiai neaišku, kodėl niekas jų (be Rūtos Lee-Kilmonytės) į tokias istorines iškilmes nevyko, jei gautieji kvietimai buvo ne suvenyriniai... Boikotas ar nesusipratimas?...

Keistenybių Los Angeles lietuvių respublikonų veikloje ryšium su prezidento rinkimais buvo ir daugiau. "Los Angeles Lietuvių Komiteto Nixon — Agnew išrinkti" suminėtu valdybos pareigūnų ir rėmėjų sąrašas — nėra... Leonardo Valiuko pavardės... Nejaugi L. Valiukas nerėmė Nixoną? Abejoju... O gal anas komitetas jau neberemia L. Valiuką...? Asmeniškai — nebūčiau nustebintas — nei vienu, nei antru atvejais...

Keistenybių galima rasti ne tik Los Angeles lietuvių respublikonų gyvenime, kiek tai liečia paskutiniuosius prezidento rinkimus — bet ir lietuvių demokratų veikloje. (Matykite: Los Angeles Lietuvių Demokratų Klubas būtų lyg miręs... nes visos rinkiminės kampanijos metu nedrįso ne tik pasireikšti pačioje kampanijoje, bet — nesušaukė net savo narių susirinkimo, kuriame būtų buvę galima aptarti lietuvių demo-

kratų laikyseną sakytoje kampanijoje.

Nežinau, kieno iniciatyva, nedidelėje San Fernando Valley State College, Northridge, Cal., atsirado "Lithuanian Research Project", kurio programos rėmai (apklausinėjimas) apima net 47 klausimus... Štai jų ke- li, charakteringesni: aš manau, kad yra gėda, jei lietuviai atsiskaito savo papročius ir savinas papročius kitų; yra geriau — jei jaunas lietuvis draugauja tik su lietuvaite; lietuvis niekada neturėtų keisti savo pavardės; aš žiūriu į viską tik iš lietuviško taško; aš turėčiau apsivesti tik su lietuve; man yra labai sunku bendrauti su bet kuo, kuris nėra lietuvis; lietuviai gali įsijungti į Amerikos bendruomenę, kad užsidirbtų pragyvenimui, bet turi būti apsijungę savo tarpe, kad išlaikytų savo kultūrą; aš visada apie save galvoju — pirmoje eilėje kaip apie amerikietį ir antrą — kaip apie lietuvių; aš viską žiūriu iš lietuviško taško ir t. t. ir t. t.

Manau, kad daug Los Angeles (ir Kalifornijos iš viso) lietuvių tokias anketas gavo. Būtų naudinga, kad kiekvienas, pagal savo įsitikinimą, anketą užpildytų (t. y. atsakytų į klausimus) ir ją gražintų jos iniciatoriams (San Fernando Valley State College).

Visai suprantama, kad šito lietuvių tyrimo projekto (Lithuanian Research Project) daviniai — rezultatai bus nepaprastai įdomu patirti ne tik mūsų (Los Angeles ir Kalifornijos) kolonijos, bet ir visos Amerikos, lietuviams. Lauksime.

Ir Kuboje rojus

kaip sovietuse

Išskiriant maskolbernius Amerikos lietuvių "komunistų" vadėivas, visi lietuviai turi nepamirština supratimą apie sovietinį "rojų", bet daug kas neturi supratimo, kokį rojų Fidelis Castro atnešė Kubai.

Mrs. Hilda Lastre laiške Tribunai "Cuban Paradise" štai ką rašo:

Lėktuvų grobiko Castro Kuboje yra 100,000 politinių kalinių. Daugiau kaip 600,000 kubiečių yra egzilai (pabėgėliai) ir 30,000 kubiečių buvo nugalėta komunistų klišos, kuri dabar valdo mūsų Kubos tėvynę. Iš tų, kurie tebėra Kuboje, 90 nuošimčių laukia ir tikisi vieną dieną sulaukti, kai jų krašte vėl grįš laisvė; tuo tarpu jie rašo prašymus, kad leistų emigruoti.

Ilgamečio BALFO pirmininko, prelato J. B. Končiaus knyga
ATSIMINIMAI IŠ BALFO VEIKLOS

404 didelį puslapių, daug nuotraukų.

Kieti viršeliai \$4.00, minkšti — \$3.00.

Įdomi knyga kiekvienam lietuviui, ypač tremtiniui. Geriausia dovana globėjui, siuntusiam siuntinius į Vokietiją ir kitas tremties vietas. Knyga pasiūsiame adresatui, jei pasiūsite čekį arba Money Orderį tokiu adresu:

NAUJIENOS,

1739 So. Halsted Street, Chicago, Illinois 60608

MENO ŽINIOS

Redaguoja MIKAS ŠILEIKIS

DAIL. J. KELEČIAUS KŪRYBĄ REIKIA PAŽINTI IŠ VIDAUS

Iš vykstančios parodos Čiurlionio galerijoje

Praėjusį šeštadienį Čiurlionio galerijoje, Chicagoje, buvo atidaryta dailininko ir teatrolo Jono Kelečiaus tapybos paroda. Dail. A. Valeška apibūdino J. Kelečiaus nueitą kelią ir padarytą pažangą po prieš trejus metus buvusios jo pirmosios parodos Čiurlionio galerijoje. Parodą suruošė Filisterių Skautų Sąjunga. Katalogui įvadą parašė Richard Keane iš Chicagos Meno instituto.

Antroji dail. J. Kelečiaus kūrybos paroda reikia pasigėrėti, nes ji dvelkia dinamiška dailininko pajėga ir egzotišku šviežumu, naujumu. Išskyrus keletą bandomųjų etiudų, daugumoje paveikslų glaudus kompozicijos vientisumas, spalvų ir kai kur pusiau abstrakčių formų suaugimas, yra jo kūrybos sintezė. Sintezė, kuri brandina stilių. Tačiau, kad būtų galima pilniau suprasti dailininko kūrinius, reikia suprasti ir jo vidinius išgyvenimus, jo pasaulėžiūrą, suprasti aplinką ir laiką. Dail. Kelečius, kaip tapytojas, subrendo Amerikoje, čionykščioje aplinkoje ir mus dalinai supančioje dvasioje. Daugelio mūsų dailininkų kūryba įsiliejo į kosmopolitinio moderniojo meno tvaną. Man rodos, kad dail. Kelečius iš to mišraus tvano iškils, kaip įmesta žuvis į priterštą kanalą — iššoks laukan . . .

Menininką reikia stebėti iš šalies, bet nereikalauti iš jo (siaura prasme), kad jo pasaulėžiūra ir idėjos atitiktų mūsų idėjoms, kad kritika vairuotų meno raidą arba nustatytų kūrybai rėmus, tai būtų, anot J. Vienožinskio gryna nesąmonė. Reikia stebėti talentuosius

ir skirti kūrybą nuo profanizmo šklerozės. Ir dar daug kam ateina į galvą įvairiom progom pabrėžti, jog realistinis, kad ir rafinuotas vaizdinis menas esąs naivus, banalus ar net trafaretas! Vadinasi, triumfo tik abstraktinis menas. Paneigdami realizmą ir natūralizmą, suniekiname didžiulius meno korifejus — Michelangelo, Rafaelį, Titian ir kt., kurie sukūrė didingą meną, išaukštino krikščionybę ir meno istoriją. Jie buvo realistai, humanistai ir net genijai. O ar mes žinome, kad mūsų laikų vaizdinis menas bus amžinas? Juk menas nėra vien tik zigzagų raizginys. Menas yra gyvas tada, kada išauga iš humanizmo širdies.

Jonas Kelečius su šia paroda jau užgriebė trečią fazę, kuri pasižymi spalvingumu, galima sakyti, "flambojant" su orfistinio stiliaus užuominom. Bet toks posūkis, sakyčiau, silpnon pusėn, nes netenka to stipraus kompozicinio pagrindo, kokį turi jo geometrinė bei ekspresionistinė tapyba. Yra pora ir "veiksmo" stiliaus atseit, "action painting" kūrinių. Tai jau labiau paviršutiniški dekoratyviniai darbai, kokių gali ir kiti padaryti. Prieš trejus metus surengtoji Kelečiaus paroda turiniu ir motyvais buvo lyrinio pobūdžio, tačiau ir tada buvo užuomazga to, ką randame šioj parodoj t. y. poezijos, egzotikos ir laisvos, drąsios, meistriškos tapybinės technikos, jautraus bei taupaus kolorito. Čia keletą kūrinių galima paminėti, kurie išimtinai būdingi Kelečiaus psichologijai. "Stovinti mergaitė" (kat. nr. 19), kurią

Dail. J. Kelečiaus kūrinys "Stovinti mergaitė" jūry komisijos atrinktas Čiurlionio galerijai.

jūry komisija (A. Valeška, Br. Murinas ir P. Kaupas) atrinko Čiurlionio galerijos kūrinių fondui, "Pajūryje" (nr. 7) puikiai atlikta gulničios moters kompozicija, "Gėlės" (nr. 23), taip pat geometrinė kompozicija, intriguojantis darbas. Geri — "Pirmoji šalna", "Nuture Morte", "Be pavadinimo", "Industrija". Beje, "Žiedus" — egzotiškas nutriuormotas, — nupirko bene Dr. Kriaučeliūnas.

Išstatyta 32 darbai. Yra gan didelio formato drobių. Gerai įrėminta.

Paroda šiandien ir rytoj atdara nuo 10 v. ryto iki 9 v. v. Parodą reikia pamatyti. m.š.

Dail. K. Varnelis laimėjo \$1,000 premiją

Chicagos Meno Instituto surengtoje Chicagos ir apylinkių dailininkų darbų parodoje, dail. Kazimieras Varnelis laimėjo \$1,000 premiją. Iš daugiau kaip tūkstančio prisijusių darbų jūry komisija atrinko nepilnai 100, jų tarpe Varnelio priėmė net tris darbus. Tai labai retas atsitikimas, kad vieno dailininko priimtų tiek darbų, kuomet kitiems net neįmanoma ten patekti.

— Legendariniai ciklopai kaktose turėjo tik vieną akį ir buvo tokie stiprūs, kad vienas vyras pakeldavo didžiausią akmenį.

Dail. prof. Adomo Varno parodos atidaryme Balzeko muziejuje. Iš kairės į d.: Prof. Adomas Varnas, dail. M. Šileikis, prof. Vl. Dirmantas ir inž. dail. Mikalojus Ivanauskas. Nuotrauka Jurgio Kasakaičio

TRUMPAI IŠ MENO ISTORIJOS

BARBARŲ MENAS

(Tęsinys)

Vakarų Europoje ir Azijoje klajojančios gentys neturėjo žymesnių meno paminklų. Meno supratimą ir įkvėpimą gavo iš ankstyvesnių laikų krikščionių. Klajoklių menas prieš Viduramžius ir vėliau buvo su abstraktinėm tendencijom — daugiau ar mažiau nenatūralus, bet turėjo dekoratyvinio elemento. Toks menas charakteringas primityviškam menui, mažiau civilizuotame pasauly. Jų dailės motyvai fantastiški, neturi artimesnio kontakto su realizmu. Barbarų mene neretai atsispindi ne barbariška dvasia, net humoras, sveiką mintis ir t. t. Moderniški menininkai barbarų mene randą sau įkvėpimo dėl techniško paprastumo, pvz. Afrikos, Pietų Amerikos džunglių gyventojų dailėje, ypatingai skulptūroje yra tam tikros egzotikos. Tapyba visur iki Viduramžių dar nebuvo išsvystyta plačiu mastu, išskyrus egiptiečius ir graikus, kurie mokėjo spalvas (dažus) pasigaminti jungdami jas su vašku arba kiaušinio baltymu.

Barbarų menas, kad ir skurdus technišku sprendimu, nukreiptas tiesiogiai į žmogaus dvasios problemas. Pagonys ką nors garbino, ko nors bijojo, todėl ir kūrė simbolinio turinio vaizdinį meną. Vieni garbino paukščius, pvz. indėnai, kiniečiai ar kiti azijatai — išgarsėjusį devynagalvį drakoną padarė kone tautiniu simboliu (herbu). Krikščionių vaizdiniame mene šv. Jurgis ant žirgo jodamas "smaką" nuduobia. Žvėrys, gyvatės ir panašus kipšiu-kai baugino, o gal net kenkė žmonėms, todėl savo gyvenimo patyrimus bandė įamžinti mene, nes literatūros primityvios gentys neturėjo. Ieroglifai išliko istorijai tikėtai sėslių tautų centruose.

(Bus daugiau)

— Freska yra italų menas.
— Su Renesansu atbudo muzika, opera, dailė.
— Realybė yra tapybos priežastis.

8 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, MARCH 22, 1969